

İnsanın Geri Dönüşümü

Cezaevlerinde Eğitim

Halil IŞIK

Halil IŞIK

İnsanın Geri Dönüşümü CEZAEVLERİNDE EĞİTİM

ISBN 978-625-8897-27-2

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2026, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Eylül 2026, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sayfa Basım Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
İvedik OSB Matbaacılar Sit. 1514. Cad. No: 23-25
Yenimahalle/ANKARA

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 77079

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Baştan ifade etmek gerekirse bu çalışmanın cezaevlerinin sorunlarını tümüyle çözüp yok etme amacı yoktur ve olamaz da. Ancak cezaevlerinde bulunmak zorunda olan bireyleri yeniden topluma kazandırma yolunda bir adım atmak amaç olarak görülebilir. İnsan davranışlarını olumlu yönde düzeltme ve geliştirmenin de yegâne yolunun eğitim olduğu varsayım ve inancına sahip olunduğunu da ifade etmek gerekir.

Evrensel olarak eğitim sistemleri oldukça gelişmiş olsa da toplumsal düzeni sağlama yönünde kural, kural ihlali, suç, yaptırım ve ceza kavramları hâlâ önemini korumaya devam etmektedir. Her geçen zamanda da bu konudaki sorunlar artma eğilimi göstermektedir. Cezaların bir kısmı kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma anlamında hapis cezaları olmaktadır. Bu anlamıyla, güncel olarak dünya çapında 11 milyondan daha fazla insanın hapishanelerde cezasını çekmekte olduğu bilinmektedir. Suçun mahiyetine göre uygun cezanın çekilmesi durumu hukukçular ve siyasal karar organlarının sorumluluğundadır.

Azımsanmayacak bir rakamda insanın üretime katkısı olmadan yaşamsal ihtiyaçlarının karşılanması da önemli bir ekonomik kaynak gerektirmektedir. Hapishanelerde kalmak durumunda olan bireylerin eğitilerek arzu ettikleri alanlarda mesleki yeterlik kazandırılarak hapis süresince bağımlı olmaktan kurtarılıp üretken bireyler olmalarının sağlanması, cezalarını tamamladıktan sonra topluma kazandırılması, suç ortamlarından uzaklaştırılması sonucu tekrar suç işleme olasılığının yok edilmesi ya da azaltılması ancak nitelikli bir eğitimle mümkün olabilir.

Bu çalışma insanların geçmişte yapmış oldukları hatalardan ders alarak yaşama yeni bir başlangıç yapmaları konusunda denizde damla misali bir katkı sağlayabilmek amacıyla kaleme alınmıştır. Ancak amaç hiçbir zaman yapılan bir hatanın cezasız kalması ya da cezayı anlamsız kılma gibi bir düşünce değildir. Cezanın da yalnızca ızdırap ve elem verme süreci olarak değil bilakis hataların mahiyetini anlayıp iradi bir duruşla geri dönüşümü hızlandıran bir kavram olarak düşünülmesi söz konusudur. Bu anlamıyla cezaevlerinin ıslah evleri işlevine dönüşümü mümkün olabilecektir.

Çalışma kapsamında cezaevi kavramı ele alınmış ancak cezaevi türleri konusunda herhangi bir açıklama ya da bilgi sunumu yapılmamıştır. Bu durum çalışmanın bir sınırlılığı olarak düşünülebilir. Teknik olarak farklı olsa da cezaevi özgürlüğün kısıtlandığı bir mekân olarak düşünüldü. Bu çalışmada cezaevinde insanların geri dönüşümü ya da yeniden sosyalleşmesi konusunda eğitim anlamında neler yapılabilir odaklanılmış bulunmaktadır. Şüphesiz cezaevi tiplerine göre farklar vardır ve bu farklar önemlidir.

Bu çalışmada her ne kadar hukuki terimler yer alsada hukuksal bir çalışma olmayıp cezaevlerindeki eğitim süreçlerini konu edinen bir çalışma niteliğindedir. Cezasını çekmek için cezaevinde bulunan bireylerin cezaevi sürecinde ve sonrasında yasalara uygun yaşam tercihlerine ilişkin olumlu yönde iradelerini ortaya koymalarını sağla-

maya yönelik eğitimleri önemlidir. Özellikle, cezaevi süreci sonrası için ise bireyleri topluma kazandırmak, ceza süreci sonrası oluşabilecek mahrumiyetleri telafi etmek, meslek sahibi üretken bir birey oluşturmak ve toplumla sağlıklı etkileşim kurabilmek için temel iletişim becerileri kazandırmaya yönelik eğitim program ve uygulamalara ilişkin duyarlık oluşturmak bu çalışmanın amaçları arasındadır.

İnsanlar içinde bulunduğu çevreye uyum sağlama ve olumsuzluklardan ders çıkarma yetenekleri açısından oldukça yüksek kapasiteli canlılardır. Her insan doğuştan zekâ potansiyeline sahiptir. İnsanlar yapay değil doğal zekâyâ sahiptir. Dolayısıyla insanın geri dönüşümü sorunu, uygun stratejilerin işe koşulması durumunda, kolayca üstesinden gelinebilir.

Bu çalışmanın dizgi ve basımını gerçekleştiren Pegem Akademi* ailesine en içten teşekkürlerimizi bir borç bilirim. Çünkü onlar bu süreçte gerek profesyonellikleri gerekse gösterdikleri ilgi, alaka ve yakınlıktan dolayı çok büyük motivasyon kaynağı oldular.

İyilik ve güzelliklerin hâkim olduğu bir dünya oluşması dileğiyle...

Eylül 2026, VAN

Prof. Dr. Halil IŞIK, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*

ORCID No: 0000-0002-5305-0744

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
-------------	-----

1. KISIM CEZAEVİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

1. BÖLÜM SUÇ VE CEZA KAVRAMLARI

Giriş	3
Suç Kavramı	4
Erken Biyolojik Suç Kuramları	5
Çağdaş Biyolojik Temelli Suç Kuramları	7
Biyokimyasal Faktörler ve Modern Dönem Evrimci Açıklamalar.....	7
Suç Olgusunu Açıklamaya Yönelik Psikolojik Yaklaşımlar.....	9
Ceza Kavramı	11
Ceza Kuramları	14
Cezanın Nitelikleri	17
Ceza ve Koruma Amaçlı Özgürlüğü Kısıtlama	18
Özet	19
Tartışma Soruları.....	20

2. BÖLÜM CEZAEVİ KAVRAMI VE GELİŞİMİ

Giriş	22
Cezaevlerinin Tarihsel Gelişimi	23
Cezaevi Koşulları ve Devletin Yükümlülükleri	24
Cezaevlerinin Yapısı.....	26
Cezaevlerinin Mimarisi: Adli Mimarlık.....	29
Olağanüstü Durumlar ve Cezaevleri: Pandemi Süreci.....	31
Cezaevi İnfaz Hizmetleri Personeli.....	33
Cezaevlerinin Geleceği	34
Özet	35
Tartışma Soruları.....	36

3. BÖLÜM CEZAEVİNDE YAŞAM

Giriş	38
Cezaevinde Yaşam.....	39
Cezaevinde İşleyiş	41
Özgürlüğün Kısıtlanmasının Birey Üzerindeki Etkileri: Cezaevi Yaşamının Sonuçları	44

Kurallar, Roller ve Bölgeler: Hapishanenin Duygusal İklimi	45
Müebbet Hapis Cezası ve Mahkûmiyet	47
Cezaevlerinde İntihar ve Girişimi	49
Özet	51
Tartışma Soruları	52

4. BÖLÜM

ÖZEL GEREKSİNİMLİ MAHPUSLAR

Giriş	54
Özel Gereksinimli Mahpuslar	54
Ruh Sağlığı Sorunu Yaşayan Mahpuslar: Hapishanede Ruh Sağlığı	55
Engelli Mahpuslar	57
Hapishanelerde Etnik Köken, Irk ve Yabancı Uyraklı Mahpuslar	58
Cezaevlerinde Kadınlar ve Hamileler	59
Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Transseksüel Mahpuslar	61
Yaşlı Mahpuslar ve İyileşmesi Mümkün Olmayan Hasta Mahpuslar	62
Gençler, Çocuklar ve Cezaevi	64
Ölüm Cezası Alanların Hapisi	64
Özet	66
Tartışma Soruları	67

5. BÖLÜM

CEZAEVİNDE İLİŞKİLER

Giriş	69
Cezaevlerinde Sosyal Dinamizm	70
Mahpusların Dışarıyla Etkileşimi	71
Mahpusların Aileleriyle İlişkisi	72
Mahpusların Eşleriyle Görüşmesi	74
Cezaevlerinde Şiddet	74
Cezaevlerinde Parasal Konular	77
Özet	78
Tartışma Soruları	78

6. BÖLÜM

MAHPUSLARIN GÜNLÜK İHTİYAÇLARI

Giriş	80
Mahpusların Sağlık Hizmeti İhtiyacı	81
Mahpusların Beslenmesi	84
Cezaevlerinde Temizlik	86
Mahpusların Öğrenme ve Bilgi Gereksinimi: Cezaevi Kütüphaneleri	87

Cezaevinde Manevi Danışmanlık	88
Cezaevlerinde Fiziksel Etkinlik ve Spor	89
Mahpusların Sosyal Hizmet Gerekisini	90
Mahpusların Sigara ve Tütün Tüketimi	91
Özet	92
Tartışma Soruları	93

2. KISIM CEZAEVLERİNDE EĞİTİM

7. BÖLÜM CEZAEVLERİNDE EĞİTİM

Giriş	96
Cezaevinde Eğitim Kavramı	97
Cezaevlerinde Eğitimin Tarihsel Gelişimi	101
Cezaevinde Eğitim Programları	104
Cezaevi Eğitim Sürecinde Ceza İnfaz Memurlarının Rolü	111
Özet	112
Tartışma Soruları	114

8. BÖLÜM SUÇLARIN ÖĞRENİLMESİNDE CEZAEVİNİN ROLÜ

Giriş	116
Cezaevlerinde İnfaz Etkileşimleri ve Suçun Oluşumu	117
Sosyal Öğrenme Kuramı ve Cezaevlerinde Suçu Öğrenme	118
Cezaevi Kültürü ve Suça Yönelme	119
Cezaevileşme, Sosyalleşme ve Yeniden Sosyalleşme İkilemi	123
Özet	124
Tartışma Soruları	126

9. BÖLÜM CEZAEVİ EĞİTİMİNDE İLKE, YÖNTEM VE TEKNİKLER

Giriş	128
Cezaevinde Eğitime İlişkin Temel İlkeler	129
Öğrenme Ortamı Olarak Cezaevleri	130
Cezaevinde Andragojik Eğitim Yaklaşımı	131
Cezaevinde Eğitim ve Islah: Uygulamalı (İş Yurdu) Çalışmaları	135
Cezaevinde Uzaktan Eğitim	136
Özet	137
Tartışma Soruları	138

10. BÖLÜM

CEZAEVLERİNDE EĞİTİMİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Giriş	140
Cezaevlerinin Amaç ve Felsefesi	142
Cezaevlerinde Eğitimin Sorunları	144
Cezaevi Öğretmenleri	145
Özet	148
Tartışma Soruları	149

Kaynakça	150
-----------------------	-----

1. KISIM

CEZAEVİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Evrensel olarak toplumsal düzeni sağlamak ve her türlü hak ve özgürlüğün teminine yönelik hukuki kurallar söz konusudur. Kurallara uymayanlara farklı yaptırım (ceza) türleri bulunmaktadır. Bu ceza türlerinden kişilerin özgürlüğünün kısıtlanması anlamı da taşıyan hapis cezası önemli bir ceza türüdür. Her toplumda uygulanması yaygın olan bir cezadır. Günümüzde yaklaşık 11 milyon insan dünya çapında hapis cezası çekmektedir.

Bu kısım genel olarak suç, ceza ve cezaevi ya da mahpushane kavramlarına ilişkin bir kavramsal çözümleme niteliğindedir. İfade etmek gerekir ki küresel anlamda tüm toplumlarda mahpusluk ceza alan bireylerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu durumla ilişkili çok farklı ve karmaşık değişkenlerin etkileşimi söz konusudur. Ancak hapisanelerde ceza çeken kişilerin sayısı ekonomik ve diğer boyutlar açısından altından kalkamaz duruma doğru ilerlemektedir.

Mahpushanelerde eğitim kavramı ile ilgili ülkemizde eğitim ve eğitim bilimcilerin yüksek düzeyde bir ilgisi olduğunu iddia etmek gerçekçi bir durum değildir. Bu konuda eğitimcilere ve eğitim bilimcilerin ilgisine ihtiyaç olduğu açıktır.

Bu kısım cezaevi kavramına ve ilgili diğer kavramlara açıklık getirildiği kısım olarak belirlenmiştir. Bir anlamda cezaevi ve mahpusluk kavramını anlamayı sağlamaya yönelik kısımdır. Bu kısımda altı bölüm yer almaktadır. Bu bölümler:

1. Suç ve ceza kavramları,
2. Cezaevi kavramı ve gelişimi,
3. Cezaevlerinde yaşam,
4. Özel gereksinimli mahkûmlar,
5. Cezaevlerinde ilişkiler,
6. Mahpusların günlük ihtiyaçları bölümleri olarak belirlenmiştir.